

Egy kutatói pályáról

Hornokné Uhrin Erzsébet tiszteletére¹

A nehezebb utat választani nagyobb kihívást jelent. Ellenszélben előre haladni hősiesség. Ezek a gondolatok kapcsolhatók egy olyan életpályához, amelyet egy magyarországi nemzetiségi kutató választ. De mégis, a nehezebb utat kell választania, és ellenszélben kell haladnia annak, aki olyan tevékenységet vállal fel, amit gyökerei határoznak meg. *Hornokné Uhrin Erzsébet – Erzsike – ezt a szakmai utat választotta, a nehezebbet, a hátszél nélkül.*

Néhány idézet egy vele készült interjúból, amelyek tűpontosan mutatják ezt az utat. „*A nagyszüleim még körmöst kaptak az iskolában, ha szlovákul szóltak meg, nyilván ilyen történetek is közrejátszottak abban, hogy főleg családi körben beszéltek Magyarországon a szlovákok. A kisebbség, a másság vállalásához mindig bátorság is kell. (...) Nagy érvágás volt a lakosságcsere, Magyarországról hatvan-ezren elmentek, köztük az értelmiség zöme, a legaktívabbak. Itt maradt a magyarországi szlovákság értelmiség nélkül, közömbös nemzetiségi politikával. 1945 után a daloló-éneklő nemzetiség szerepét várták el tőlünk, igyekeztünk is ennek megfelelni. 1990 után aktívabb lett a szlovákság, sok új intézményünk van, nő a kisebbségi önkormányzatok száma is. (...) A magyarországi szlovákok nem szeretik a konfliktusokat, inkább túrunk, háttérbe vonulunk, nyilvánosan magyarul beszélünk.*”²

Ilyen társadalmi és politikai közegben bontakoztatta ki, valósította meg széleskörű kutatói munkásságát. Pályáján leginkább azokkal a témákkal foglalkozott, amelyek a magyarországi szlovákok közössége számára fontosak és hasznosíthatók. Tudományos kutatói munkásságát kiadói tevékenység, a magyarországi szlovákok oktatása, a nemzetiségi intézményekben és szervezetekben való szerepvállalás, irányítás egészítette ki, hogy csak a fontosabbakat említsük. Több mint háromszáz publikáció szerzője, társszerzője, melyek között öt önálló könyv; öt, szerzői közösségben alkotott monográfia; két középiskolai tankönyv és egy főiskolai jegyzet is szerepel. Huszonöt könyv szerkesztője, illetve társszerkesztője volt.

A jelen könyvben bibliográfiai adatai műfaji besorolásuk szerint vannak rendezve: tudományos monográfiák; jegyzetek és tankönyvek; tanulmányok és cikkek; elektronikus dolgozatok; szerkesztések; előszavak, utószavak és összefoglalók; hozzászólások; recenziók követik egymást. Publikációi 1990-től kezdődően széleskörű tematikát ölelnek fel. A teljesség igénye nélkül csak néhányat említünk meg ezek közül. Az oktatáson belüli témák a nemzetiségi iskola, a tanítóképzés, valamint a népismeret mint tananyag. A kutatásszervezés a Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete munkatársaként, majd igazgatójaként is pályája fontos része. Mindezek mellett foglalkozott az *Intézet története* és tevékenysége elemzésével is. Az *anyanyelv és a kultúra kapcsolata* kiapadhatatlan lehetőség a szlovák nemzetiség történelmében, amikor a szlovákság új intézményeit veszi górcső alá. Fontos számára a *szlovák nyelvhasználat*, valamint a változások vizsgálata, legfőképpen az egyházi közösségekben és az iskolákban. Ugyanígy hangsúlyos a *nyelv és az identitás* tanulmányozása a magyarországi szlovákok közösségében. Ilyen például a helyhatósági választások szlovák szövegeinek nyelvészeti elemzése. Érzékeny olyan szociolingvisztika tematikák irányába, mint a *társadalmicsoport-kutatások*, az értelmiség anyanyelvhasználat, a *szlovák fiatalok elhelyezkedési esélyei*. Nem hiányoznak írásai közül a nemzetiséget nagymértékben érintő *névtani vizsgálatok*, valamint a *tájképkutatások* sem. Figyelme a társadalmi távlatok vizsgálatára is kiterjedt. Erről tanúskodnak azok a munkái, amelyek egyfelől a *nemzetiségi nyelv századunk világában való használatának esélyeiről* szólnak, másfelől a *szlovákságról alkotott és attitűdformáló képről* értekeznek a nép- és

¹ Borbély Anna jelen írása a *Personálna bibliografia Alžbety Uhrinovej-Hornokovej. K jej životnému jubileu* című kötetben, a *Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku / Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete* kiadásában (Békéscsaba, 2004.) jelent meg.

² Riba István: „Ha a két ország közt konfliktus van, mindig mi húzzuk a rövidebbet” (HVG, 2009. aug. 5.)

nemzetiségismeret tankönyvben. Ezek olyan mentális reprezentációkra világítanak rá, amelyek összegzik az egyén vagy a társadalom ítéleteit egy adott személyre, csoportra, vélekedésre vonatkozóan, s a szlovákság magyarországi jövője szempontjából sarkalatosak.

Tanulmányaiban külön tematikát képeznek az olyan nyelvi attitűdök, amelyek meghatározzák a szlovák nyelv felnőtt korban történő tanulását, valamint hasonlóképpen azok, amelyek a szlovák nyelv és kultúra lehetőségeit kutatják. A nemzetiségi intézmények új formái közül fontosnak tartja tanulmányozni a nemzetiségi önkormányzati rendszer nyelvi, nyelvpolitikai és közösségi oldalát is. Kutatásai nem csupán általánosan a magyarországi szlovák nemzetiségre terjednek ki, hanem földrajzi területekre (Dél-Alföld, Békés vármegye) és településekre is (Békéscsaba, Nagybánhegyes, Pilisszentlászló, Pilisszentkereszt, Pítvaros, Szeged, Telekgerendás és Tótkomlós). A szlovák nemzetiség jeles személyiségei munkásságának feldolgozása is fontos számára, így méltatja olyan személyiségeknek, mint Gyivicsán Anna, István Anna, Krupa András és Zsilák Mária. Kutatói minőségét, együttműködési készségét mutatja, hogy számos publikációját több mint harminc (például szlovák, magyar, német, román) társszerzővel hozta létre.

Hornokné Uhrin Erzsébet kutatótársaként példamutatóan alázatos, ebből következően csapatban kiválóan helytálló kutató. Ezt személyesen egy lassan negyedszázada tartó munkakapcsolatban tapasztaltam meg. Számos kutatói csoportban szerzett gyakorlat formálta azt a véleményem, hogy kevesen képesek csapatban összpontosítva, a saját feladatra figyelve, előremutatóan és szabatosan, a határidőt mindig pontosan betartva kutatni. Erzsike kiváló ebben is, figyelmesen követi a munkafolyamatokat, mások idejét tisztelve mindig időre elvégzi az aktuális kutatómunkát. Szeret kérdezni, ami a vizsgálódások elengedhetetlen előrevivője, ekkor derül ki ugyanis az, hogy egyfelé húz-e gondolatmenetünk vagy sem. (Einstein ezt találóan így fogalmazta meg: fontos dolog, hogy ne hagyd abba a kérdezést!) Ő mindig képes felismerni, hogy a legjobban miként tud eleget tenni a kutatási tervekben megfogalmazottaknak. Szavaival is alátámasztom ezt. 2024. június 11-én egy, a Nyelvtudományi Kutatóközpontban megrendezett könyvbemutatón mondta: „Negyven év feletti „kezdő” kutatóként (...) tudatosítottam magamban azt is, hogy ennek a megtisztelő felkérésnek csak csapatmunkában tudok megfelelni és eleget tenni”. A könyvbemutatón éppen a *Többszínűség Magyarországon* című könyvet ismertettük, melynek létrejöttéhez nem „csak” magas szintű kutatói munkájával, valamint tanulmány-szerzőként járult hozzá, hanem a könyv megjelenését konzekutívan szorgalmazó aktivistaként. Bátran állíthatom: pozitív, támogató gondolatával a könyv fizikai megvalósulásának legfőbb előmozdítója lett. Ezt külön is megköszönöm.

Nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a tényt sem, hogy megadatott neki, ami sokaknak nem: közössége elismeri. Számos kitüntetéssel értékelték pályafutását, írtak nemzetiségkutatói, nyelvészeti, tanári, valamint tudományos, tudományszervezői, vezetői és tanácsadói tevékenységeiről. Kiváló gondolatnak tartom, hogy munkássága ebben a kötetben ilyenformán is megjelenik. Méltó lezárása ez egy tisztességes, szorgalmas és kövendő nemzetiségkutatói, nyelvészeti, tanári pályának.

Kedves Erzsike! Gratuláló soraim végéhez érkező kívánságaim megfogalmazásához, Horatius szavait hívom segítségül – ezzel is népszerűsítve a többszínűséget.

„Quid gratulatur celebrato maius, alumno qui sapere et fari possit, quae sentiat, et cui gratia, farma, valetudo contingat abunde et mundus victus non deficiente crumenta / Mit is kívánhatnánk az ünnepeltnek nagyobb, mint bölcs szívet és készséget, tegye amit érez, s hogy tisztelje, szeresse, ki ismeri; gyomra legyen jó, ennivalója legyen bőven, s ki ne fogyjon az erszény.”

La multī ani!

Borbély Anna

A BARÁTSÁG egyik legrégebbi szerzőjének és barátjának, Hornokné Uhrin Erzsikének születésnapján szerkesztőségünk is további sikeres alkotóéveket kíván!